

Л. О. Шкварчук, М. А. Цікайло
Національного університету "Львівська політехніка"

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

© Шкварчук Л. О., Цікайло М. А., 2014

Досліджено роль та місце кредитних спілок у структурі фінансового ринку України. Встановлено основні тенденції, стан та особливості розвитку цих суб'єктів ринку фінансових послуг. Визначено базові характеристики діяльності кредитних спілок в Україні. Наведено основні заходи, реалізація яких сприятиме підвищенню результативності діяльності кредитних спілок.

Ключові слова: фінансовий ринок, кредитний ринок, кредитні спілки, фінансові послуги.

THE ANALYSIS OF CREDIT UNION AT THE FINANCIAL SERVICES MARKET OF UKRAINE

© Shkvarchuk L. O., Cikaylo M. A., 2014

In the article a role and place of credit unions are investigational in the structure of financial market of Ukraine. Basic tendencies, state and features of development of these subjects of market of financial services, are set. Base descriptions of activity of credit unions are certain in Ukraine. Basic measures over, realization of that will assist the increase of effectiveness of activity of credit unions, are brought.

Key words: financial market, credit market, credit unions, financial services.

Постановка проблеми. Покращення економічної ситуації в Україні залежить від багатьох чинників, зокрема не тільки від зусиль держави, а й від внеску фінансових посередників, їх спроможності стабілізувати фінансові ресурси для інвестування реального сектору. Кредитна спілка як небанківська фінансово-кредитна установа відіграє важливу роль у підтриманні споживчих можливостей населення. Саме ефективна діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг може забезпечити стабілізацію соціально-економічного становища країни, що й зумовлює актуальність вибраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування кредитних спілок досліджували багато вітчизняних економістів, серед них О. І. Іваненко [3], А. О. Прудніков [6], Г. М. Терещенко [8] тощо. В. І. Кравець наводить порівняльну характеристику особливостей функціонування комерційних банків та кредитних спілок на фінансовому ринку України [4]. Г. О. Партин виділяє проблеми та шляхи підвищення ефективності функціонування кредитних спілок [5]. О. Степанова аналізує діяльність кредитних спілок та їх роль на фінансовому ринку України [7]. Однак, незважаючи на велику увагу, яку приділили автори аналізуванню діяльності кредитних спілок, недостатньо розкритим залишається питання особливостей функціонування кредитних спілок та не розроблено основних перспектив для їх розвитку на цей час.

Постановка цілей. Важливим питанням, що потребує вивчення, є виявлення інституційних особливостей економічної діяльності кредитних спілок та розроблення напрямів підвищення їх функціональної ефективності у процесі надання фінансових послуг на кредитному ринку України.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом України “Про кредитні спілки” кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об’єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об’єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [1].

Кредитна спілка створюється і функціонує на базі певного монолітного об’єднання людей відповідно до їх інтересів, спільної діяльності або компактного місця проживання. Завдяки кредитним спілкам особи, кооперуючи свої зусилля, ідеї та кошти, можуть отримати необхідні послуги значно дешевше, ніж якщо б кожен із них намагався діяти самостійно. Єдине завдання кредитної спілки – забезпечити найдешевші послуги членам за рахунок акумульованих ними ж фінансових ресурсів [9, с. 69].

Кредитна спілка характеризується вузькою спеціалізацією щодо можливих напрямів використання заощаджених фінансових ресурсів. Звідси — неприбутковість кредитних спілок, діяльність яких спрямована не на отримання прибутку, а на надання кредитних та ощадних послуг тільки власним учасникам. Отримані в результаті надання позичок кошти становлять дохід кредитних спілок, який і спрямовується на формування фондів та нарахування відсотків відповідно до сум внесків її членів [6, с. 29].

Кількість зареєстрованих кредитних спілок, які акумулюють вільні грошові кошти і надають їх у позику, тобто функціонують на кредитному ринку в період з 2007 р. до третього кварталу 2014 р., наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Кількість кредитних спілок у Державному реєстрі фінансових установ

Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	III квартал 2014
Кількість кредитних установ, разом	834	878	816	730	691	708	739	745
зокрема:								
кредитних спілок	800	829	755	659	613	617	624	627

Джерело: сформовано на основі [5, с. 234], [10, 11]

З табл. 1 бачимо, що кількість кредитних установ, зокрема кредитних спілок, у 2007–2008 рр. зберігала тенденцію зростання, проте в 2009 р., порівняно з даними попереднього року, їх кількість суттєво зменшилася. Це пояснюється, передусім, наслідками проявів фінансової кризи – істотним погіршенням платоспроможності кредитних установ. З 2012 р. кількість кредитних спілок знову почала збільшуватися і можемо спостерігати тенденцію зростання кількості цих установ до сьогодні, що свідчить про зростання потреби населення у залученні кредитних ресурсів для фінансування своїх поточних чи капітальних видатків, що відбувається у разі зниження реальних доходів населення (його зубожіння).

Разом зі зменшенням кількості кредитних установ у 2009 р. порівняно з попередніми періодами відбувається й уповільнення рівня ділової активності та зниження темпів приросту показників діяльності кредитних установ. У 2012 р. спостерігається деяке зростання результатів діяльності, а починаючи з 2013 р. і до сьогодні знову відстежуємо спад ефективності функціонування кредитних спілок. Це зумовлено політичними та соціально-економічними подіями в Україні та зниженням рівня доходів громадян.

Аналіз діяльності кредитних установ проведено на підставі поданих звітних даних за 2007–2013 рр. Результати діяльності кредитних установ та динаміку основних показників їх діяльності наведено в табл. 2.

Динаміка основних показників діяльності кредитних установ

Кредитні спілки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Темпи приросту, % (2013 / 2007)
Кількість членів КС, тис. осіб	2391,1	2669,4	2190,3	1570,3	1062,4	1095,9	980,9	-58,98
Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках, тис. осіб	245,3	164,0	117,0	78,9	48,0	44,9	40,3	-83,57
Кількість членів КС, які мають чинні кредитні договори, тис. осіб	561,5	578,1	423,6	343,0	249,3	254,0	233,6	-58,39
Загальні активи, млн грн	5261,0	6064,9	4218,0	3432,2	2386,5	2656,9	2598,8	-50,60
Кредити, надані членам КС (залишок на кін. періоду), млн грн	4512,3	5572,8	3909,1	3349,0	2237,4	2531,0	2349,1	-47,94
Внески членів КС на депозитні рахунки (залишок на кін. періоду), млн грн	3451,3	3951,3	2959,3	1945,0	1185,5	1287,5	1330,1	-61,46
Капітал, млн грн	1552,0	1714,0	765,8	1117,3	942,9	1088,7	1055,6	-31,98

Джерело: сформовано на основі [5, с. 234], [10, 11]

З табл. 2 спостерігаємо, що загалом система кредитної кооперації, загальні активи якої перевищують 2,5 млрд грн, об'єднує понад 980,9 тис. громадян України. Проте за аналізований період спостерігається зменшення кількості членів ринку на 83,57 % (з 245,3 до 40,3 тис. осіб). Різке зменшення членства стало наслідком прийняття загальними зборами частини спілок рішень про виключення зі спілок осіб, які порушили статут кредитної спілки в частині невиконання обов'язкових внесків до капіталу кредитних спілок.

Обсяг кредитування кредитних спілок України в 2013 р. залишився на рівні попереднього року та середній кредит, наданий одному члену, сягнув понад 11, 3 тис. грн. У 2013 р. кредитний портфель кредитних спілок України збільшився на 4,99 % (з 2237,4 до 2349,1 млн грн). Найпопулярнішими на ринку є кредити, надані на споживчі потреби, а саме на придбання техніки для дому, оплату навчання, лікування й інші соціальні потреби, частка яких перевищує 64 % наданих кредитів. Депозитний портфель кредитних спілок України з початку 2013 р. зріс на 12,19 % і досяг 1330,1 млн грн.

Діапазон середньозважених відсоткових ставок за кредитами, які надані членам кредитних спілок, доволі широкий. Найбільше кредитних спілок (30,6 %) надають кредити за середньозваженою ставкою в межах від 40 % до 50 % річних (див. табл. 3). Більше ніж половина кредитних спілок (54,9 %) надають своїм членам кредити за відсотковою ставкою у межах від 30 % до 50 % річних.

Таблиця 3

Розподіл кредитних спілок за середньозваженими відсотковими ставками за кредитами станом на 01.01.2014 р.

Інтервали відсоткових ставок	Кількість кредитних спілок, які подали звітні дані за 2013 р.	Частка від загальної кількості кредитних спілок, %
До 10 %	33	6,5
10–20 %	18	3,6
20–30 %	48	9,5
30–40 %	123	24,4
40–50 %	2	3
50–60 %	154	30,6
60–70 %	68	13,5
70–80 %	39	7,7
Більше ніж 80 %	9	1,8
Разом	12	2,4
	504	100 %

Джерело: сформовано на основі [11]

В умовах фінансової нестабільності, яка охопила економіку України на початку 2014 р., спостерігається певне зниження показників ринку кредитних спілок України. Передусім це зумовлено зменшенням показників Східного регіону, де протягом тривалого часу ведуться воєнні дії. Останнє, поряд із політичними та соціально-економічними подіями, що відбуваються в країні, призвело до економічного спаду в усій Україні. Зауважимо, що в західних і південних регіонах України за основними показниками діяльності кредитних спілок все ж таки спостерігається позитивна тенденція.

Для кращої діяльності кредитних спілок ефективними будуть такі заходи: створення системи стабілізації та фінансового оздоровлення кредитних спілок; введення системи страхування та захисту вкладів від фінансових ризиків; організація бюро кредитних історій для створення загальної бази позичальників, для зниження відсотка протермінованих і неповернених позик; ініціювання створення впливових асоціацій, які зможуть впровадити правила функціонування ринку кооперативного кредитування; встановлення жорсткої системи нагляду та контролю за дотриманням і виконанням правил діяльності кредитних спілок; створення установ сервісної інфраструктури, до обов'язків яких належить надавати послуги кредитним спілкам у консультативному супроводі та навчанні [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок, що загалом кредитні спілки як установи парабанківської системи займають вагому частку на фінансовому ринку України, адже вони кредитують домогосподарства для задоволення споживчих і соціальних потреб, а також залучають внески фізичних осіб на депозитні рахунки. А це впливає на рівень розвитку економіки та сприяє стабілізації соціально-економічної ситуації в країні. Проте у зв'язку з політичними та соціально-економічними подіями в Україні, в період з 2013 р. і до сьогодні, все ж таки спостерігається незначне погіршення результатів діяльності кредитних спілок України. Причинами цього є насамперед фінансова нестабільність, недосконалість законодавства, зниження платоспроможності та довіри населення до фінансово-кредитних установ, а також ведення антитерористичних операцій на Сході України. Тому необхідне здійснення заходів, які б гарантували захист прав всіх учасників кредитних спілок, а також сприяли ефективнішій діяльності кредитних спілок. У подальших дослідженнях доцільно зосередити увагу на ефективності функціонування кредитних спілок у світі, а також проаналізувати основні тенденції та принципи їх діяльності на фінансовому ринку.

1. Закон України "Про кредитні спілки" від 20.12.2001 р. № 2908-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 15. – Ст. 101. 2. Гориславець П. А., Гордієнко Т. А. Діяльність кредитних спілок в Україні: сучасний стан та шляхи подолання наслідків фінансової кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7761/1/26.pdf>. 3. Іваненко О. І. Статистична оцінка діяльності кредитних спілок в Україні в регіональному розрізі / О. І. Іваненко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – № 157. – С. 44–47. 4. Кравець В. І. Інституційні особливості функціонування комерційних банків та кредитних спілок на фінансовому ринку України / В. І. Кравець // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 2. – С. 89–92. 5. Партин Г. О. Проблеми діяльності кредитних спілок в умовах економічної кризи в Україні / Г. О. Партин, І. М. Заяць // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.8. – С. 232–236. 6. Прудніков А. О. Основні принципи функціонування кредитних спілок України в сучасних умовах / А. О. Прудніков // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. 7. Степанова О. Місце і роль кредитних спілок на фінансовому ринку України // Вісник Бердянського університету менеджменту та права. – 2012. – № 2. – С. 135–139. 8. Терещенко Г. М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г. М. Терещенко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 87–94. 9. Шкварчук Л. О. Фінансовий ринок: навч. посіб. / Л. О. Шкварчук. – К.: Знання, 2013. – 382 с. 10. Діяльність небанківських кредитних установ у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/156.htm. 11. Підсумки діяльності кредитних спілок за 2 квартал 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vaks.org.ua/images/finanalitika_vaks/2014/Analitika_KSVAKS_II_kv_2014.pdf.